

Monika Ożóg

Uniwersytet Opolski

Stanowisko cesarzy bizantyńskich wobec rządów Teoderyka Wielkiego na Zachodzie¹

Koniec Cesarstwa Zachodniego nastąpił łagodnie, niczym śmierć ze starości. Co prawda Augustulus Romulus nie był stary, gdyż w 476 roku miał jakieś 13–14 lat, ale obyło się bez jakichkolwiek gwałtów. Po prostu abdykował. Władzę przejął Odoaker.

Zdaniem benedyktyńskiego historyka z VIII wieku Pawła Diakona, Odoaker rządził przez 14 lat, aż do przybycia ze Wschodu króla Teoderyka². Znaczyłoby to, że liczy czas rządów Teoderyka od roku 490. Jordanes, podobnie jak Anonimus Valesianus, pisze zaś, że Odoaker władzę przez 13 lat *usque ad Theodorici praesentiam [...] obtenuit*³. Nowe rządy rozpoczęłyby się więc w 489 roku.

¹ Niniejszy tekst związany jest z prowadzonymi pracami nad monografią dotyczącą polityki religijnej Teoderyka Wielkiego.

² Paweł Diakon, *Historia Romana*, XV, 10 [dalej: HR]: „deiecto ab Augustali dignitate Augustolo urbem Odouacer ingressus totius Italiae adeptus est regnum. Quod dum per annos quattuordecim nullo inquietante tenuisset, ab Orientis tunc adveniens Gothorum rex Theodericus Italiam possesurus intravit” (*Historia romana*, „Monumenta Germaniae Historica. Auctores Antiquissimi” [dalej: MGH AA] II, ed. H. Droysen, Berolini 1879; *Historia Longobardorum*, MGH, Scriptorum rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI–IX, Hannoverae 1878; wyd. polskie: *Historia rzymska. Historia Longobardów*, tłum. i oprac. I. Lewandowski, Warszawa 1995.)

³ Jordanes, *Getica* 243 (MGH, AA V pars prior, ed. T. Mommsen, Berolini 1882; wyd. polskie: E. Zwolski, *Historia gocka, czyli scytyjska Europa*, Lublin 1984); por. Anonymus Valesianus [dalej: Anon. Vales.] 10. 45: Odoakar [...] *deposito Augustulo de imperio, factus est rex mansitque in regno annos XIII*. (Anonymus Valesianus = *Excerpta Valesiana*, Fragmenta Historica ab Henrico et Hadriano Valesio primum edita, Rerum Italicarum Scriptorum XXIV, s. 4, a cura di R. Cessi Città di Castello 1913; L. Winniczuk, „Meander”, R. 17, 1962, z. 3, s. 163–172, z. 6, s. 327–337).

Przyjrzymy się stanowisku cesarzy bizantyńskich od momentu zaproszenia na dwór cesarski Teoderyka, wodza Amalów. Miało to miejsce w 484 roku. Teoderyk został przyjęty przez cesarza Zenona⁴ z wielkimi honorami, uznany przez niego za syna, odbył nawet triumf na jego koszt i został obdarzony tytułem konsula, co – jak podkreśla Jordanes – „świat poczytuje za dobro nad dobrami i szczególnego rodzaju chlubę”⁵. Na jego cześć Zenon postawił też przed pałacem posąg konny⁶. Powodem takiego traktowania była pomoc Teoderyka w zwyciężeniu uzurpatora Bazyliskusa⁷.

W 489 roku cesarz Zenon wysłał Teoderyka do Italii lub też pozwolił mu tam pojechać i podbić ją w imieniu cesarza. Panegiryczna opowieść Jordanesa, będąca streszczeniem niezachowanej *Historii Gotów* Kasjodora, całą zasługę przypisuje oczywiście Teoderykowi, ale my zwróćmy uwagę na cesarza. Taką oto przemowę miał wygłosić Teoderyk do niego, próbując nakłonić go do oddania mu korony Zachodu:

Dlaczego zachodnia połać cesarstwa, którą rządził długi poczet przodków i poprzedników waszych, i sam przesławny gród Roma, głowa i pani świata, ugina się teraz pod tyrańskim jarzmem króla Torkilingów i Rugów? Wyślij mnie z moim plemieniem, jeśli karzesz, abys i tutaj uwolnił się od ciężaru wydatków i tam, jeśli z pomocą Pana zwyciężę, zabłysła sława waszej zbożności. Lepiej przecież, bym ja, wasz sługa i syn, jeśli zwyciężę, z waszego nadania dzierżył zachodnie królestwo, niż człowiek, którego nie znacie, uciskał pod jarzmem tyrańskim wasz senat i część rzeczypospolitej, jak brankę w niewoli. Ja bowiem, jeśli zwyciężę, z waszego nadania i z waszej szczodroblewości będę ją dzierżył. Jeśli przegram, wasza zbożność nic nie traci. Przeciwnie, jak już powiedziałem, zyskuje, nie ponosząc dłużej wydatków⁸.

⁴ Na temat religii i polityki prowadzonej przez cesarza Zenona por. R. Kosiński, *The Emperor Zeno. Religion and Politics*, Historia Iagiellonica Cracow 2010.

⁵ Jordanes, *Getica* 289: „quod summum bonum primumque in mundo decus edicitur”

⁶ Por. Jordanes, *Getica* 289; Paweł Diakon, HR, XV, 13.

⁷ Anon. Vales. 11. 49: „Zeno itaque recompensans beneficiis Theodericum, quem fecit patricium et consulem, donans ei multum et mittens eum ad Italiam”. Por. Jordanes, *Getica* 291. Na temat uzurpatora Bazyliskusa por. M. Salamon, *Basiliscus cum Romanis suis*, [w:] *Studia Moesiaca*, red. L. Mrozewicz, K. Ilski, Poznań 1994, s. 179–196; M. B. Leszka, *Patriarcha Akacjusz wobec uzurpacji Bazyliskosa 475–476 roku*, „Acta Universitatis Lodzianensis”, Folia Historica 48, 1993, s. 71–78; J. Prostko-Prostyński, *Basiliskos: Ein in Rom anerkannter Usurpator*, „Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik” 133, 2000, s. 259–265; M. Salamon, *Basiliscus cum Romanis suis*, [w:] *Studia Moesiaca*, red. L. Mrozewicz, K. Ilski, Poznań 1994, s. 179–196.

⁸ Jordanes, *Getica* 291: „‘Hesperia’, inquit, plaga, quae dudum decessorum prodecessorumque vestrorum regimine gubernata est, et urbs illa caput orbis et domina quare nunc sub regis Thorcingorum Rogorumque tyrranide fluctuatur? dirige me cum gente mea, si praecepis, ut et hic expensarum pondere careas et ibi, si adiutus a domino vicero, fama vestrae pietatis inradiet. expedit namque, ut ego, qui sum servus vester et filius, si vicero, vobis donantibus regnum illud possideam; haut ille, quem non nostis, tyrranico iugo senatum vestrum partemque rei publicae captivitatis servitio premat. ego

Nie sposób oprzeć się wrażeniu przy czytaniu tego tekstu, że jego zadaniem było w czytelniku wzbudzić podziw dla Teoderyka, jego przebiegłości i odwagi. W dalszych słowach pisze Jordanes, że cesarz „na myśl o rozstaniu bolał, lecz nie chciał zasmucać Teoderyka”⁹. Za tą ugrzeczną frazeologią kryć się może fakt, że cesarz zastanawiał się długo, czy zgodzić się na propozycję Teoderyka, ale niekoniecznie z obawy przed bólem rozstania¹⁰.

Ostatecznie Zenon zgodził się, ale pod warunkiem, że Teoderyk po zdobyciu Italii będzie tam panował w jego imieniu i tylko do czasu jego przyjazdu. Widocznie wybierał się tam w późniejszym terminie¹¹. Rok 489 jako datę wejścia Teoderyka do Italii potwierdza też Kasjodor pisząc, że za konsulatu Probinusa i Euzebiusza „felicissimus atque fortissimus dominus rex Theodericus intravit Italiam”¹².

Zupełnie inaczej interpretuje to wydarzenie Michel Ruche w biografii Chlodwiga¹³, sugerując, że to Zenon zaproponował Teoderykowi Italię, żeby sobie tylko poszedł jak najdalej. Jordanes napisał, że cesarz „na odchodnym polecił mu senat i naród rzymski”¹⁴. Podobnie czytamy u Pawła Diakona: „z uwagi na dobro państwa, wyraził zgodę na jego prośby i specjalnym dekretem przydzielił mu Italię oraz potwierdził przydział darem świętej szaty. Polecił jego względem senat i naród rzymski oraz pozwolił mu odejść”¹⁵. Anonim pisze tylko, że cesarz „obdarzył go hojnie i wysłał do Italii”¹⁶. Wypowiedź Jordanesa rozumie się po prostu tak, że polecił jego uwadze prawa senatu i ludu rzymskiego, żeby się o nich troszczył lub też by współpracował z senatem. Również na ten temat Ruche zgłosił

enim si vicero, vestro dono vestroque munere possedebo; si victus fuero, vestra pietas nihil amittit, immo, ut diximus, lucratur expensas”

⁹ Por. Jordanes, *Getica* 292.

¹⁰ Por. Paweł Diakon, HR XV, 14.

¹¹ Anon. Vales. 11. 49: „Cui Theodericus pactuatus est, ut si victus fuisset Odoacer, pro merito laborum suorum loco eius, dum adveniret, tantum praeregneret. Ergo, superveniente Theoderico patricio de civitate Nova cum gente Gothica, missus ab imperatore Zenone de partibus Orientis ad defendendam sibi Italiam”

¹² Kasjodor, *Chronicon* pod datą 489 (MGH AA XI, 159); por. Marcellinus w *Chronicon* pisze o tym pod 12. rokiem panowania Zenona, precyzując jednakże, że wyruszył już rok wcześniej (MGH AA XI, 93).

¹³ Por. M. Ruche, *Clovis*, Paris 1996, s. 219.

¹⁴ Jordanes 292: „senatum populumque ei commendans Romanum”

¹⁵ Paweł Diakon, HR XV, 14: „Italiamque ei per pragmaticum tribuens sacri etiam velaminis dono confirmavit, senatum illi populumque Romanum commendans abire permisit”

¹⁶ Anon. Vales. 11. 49: „donans ei multum et mittens eum in Italiam”

votum separatum i uważa, że mamy tutaj ukrytą informację o przekazaniu Teoderykowi insygniów władzy w postaci znaku SPQR (Senatus PopulusQue Romanus), który umieszczony był na wszystkich proporcach rzymskich¹⁷. Oznacza to, że pod takim znakiem Teoderyk miałby teraz walczyć i zwyciężać, jakby zajmując stanowisko głównodowodzącego wojsk cesarskich.

Odmierna interpretacja przebija z innej kroniki, w której czytamy w skrócie, że Teoderyk został wyrzucony przez Zenona i wszedł do Italii zmusiwszy do ucieczki Unulfa i zabiwszy Odoakra¹⁸.

W roku 491 miało miejsce zatwierdzenie panowania Teoderyka przez cesarza Zenona. Massimiliano Vitiello zauważa, że wprowadzenie datowania konsularnego przez Anonima na lata 490 i 491 może być wskazówką, że nie liczyły się jeszcze lata panowania Teoderyka¹⁹. Nie wyciąga jednak z tego należytych – moim zdaniem – wniosków, w przeciwieństwie do Jana Prostko-Prostyńskiego²⁰. Opiera się on mianowicie na świadectwie Jordanesa, który podaje, że jeszcze w czasie wojny Teoderyka z Odoakrem, kiedy ten drugi uciekł do Rawenny i zabiegał o rozejm, w trzecim roku od wejścia do Italii, czyli w 491, właśnie za zgodą cesarza Zenona zaczął ubierać się w stroje królewskie jako władający Gotami i Rzymianami, a także ożenił się z Audefledą, córką (?) króla Franków Chlodwiga, który występuje tu z inną wersją imienia, mianowicie Lodoin²¹. Vitiello uważa, że dotyczy to roku 493²². Anonim pisze jednak, że Teoderyk wysłał do Zenona przewodniczącego senatu Festusa, „spodziewając się, że cesarz pozwoli mu przybrać strój królewski”²³. Było

¹⁷ Por. M. Rouche, *Clovis*, s. 219.

¹⁸ *Chronica Gallica: Theodericus expulsus a Zenone imperatore ingressus Italiam fugato Unulfo et occiso Odofagro*; MGH AA IX, 665. Również ten kronikarz datuje to wydarzenie na jedenasty rok cesarza Zenona, co nie bardzo się zgadza (panował w latach 474–491).

¹⁹ Por. M. Vitiello, *Momenti di Roma ostrogota: aduentus, feste, politica*, Stuttgart 2005, s. 43.

²⁰ Por. J. Prostko-Prostyński, *Utraeque res publicae. The Emperor Anastasius I's Gothic Policy (491–518)*, Poznań 1994, s. 131n.

²¹ Jordanes, *Getica* 295: „tertioque, ut diximus, anno ingressus sui in Italiam Zenonemque imperatorem consultum, privatum habitum suaeque gentis vestitum reponens, insignem regium amictum, quasi iam Gothorum Romanorumque regnator adsumit, missaque legatione ad Lodoin Francorum regem, filiam eius Audefledam sibi in matrimonio petit”

²² Por. M. Vitiello, *Momenti di Roma ostrogota...*, dz. cyt., s. 91. Podobnie pisał J. Strzelczyk, *Goci – rzeczywistość i legenda*, Warszawa 1984, s. 127.

²³ Anon. Vales. 11. 53: „Et mittens legationem Theodericus Festum, caput senati, ad Zenonem imperatorem et ab eodem sperans vestem induere regiam”

to zapewne pod koniec 490 roku²⁴. Zenon umarł 9 kwietnia 491 roku, czyli krótko po powrocie Festusa. Teoderyk zdążył jednak wysłać już kolejne poselstwo do niego, tym razem szefem delegacji był Flawiusz Anicjusz Probus Faustus, zwany Faustus Niger²⁵.

Anonim pisze, że pojechali, ale nie zastali już Zenona przy życiu, czyli nic nie załatwili, a prawdę powiedziawszy, nie wiemy, co mieli załatwić. Gdy jednak wieść o śmierci Zenona dotarła do Rawenny, Goci zatwierdzili królowanie Teoderyka, nie czekając na rozkaz nowego władcy²⁶. Królem Gotów był już Teoderyk od dawna, to znaczy co najmniej od czasu, gdy ojciec powierzył mu przywództwo, to jest od około 474 roku albo wręcz od około roku 471, kiedy to zdobył dla siebie pierwsze dominium w postaci miasta Singidunum²⁷.

Z braku dowodów zadowolmy się hipotezą na temat początków oficjalnego królowania Teoderyka nad Italią. Wydaje się, że mogło być tak:

Po wyeliminowaniu i zmuszeniu do ucieczki Odoakra Teoderyk wywiązał się ze zobowiązania wobec Zenona i podbił dla niego Italię. Wysłał więc Festusa, by zdał relację z wydarzeń i uzyskał zgodę na oficjalne rządy na Półwyspie. Otrzymał pozwolenie cesarskie, ale nie dostał korony, co widocznie w oczach współrodaków wyglądało na zaufanie dość ograniczone mimo królewskiego stroju, jaki Teoderyk zaczął nosić. Wysłał więc natychmiast nowe poselstwo, tym razem Faustusa Nigra. Nie wiemy po co, ale widocznie pozostaje to w jakimś związku z koroną, skoro widzimy, że dowiedziawszy się o śmierci Zenona, nie czekając na następcę, Goci zatwierdzają jego królowanie. Może chodziło o wywarcie presji na nowego cesarza, by ten nie mógł się wycofać i nie tylko zgodził się na rządy Teoderyka, ale

²⁴ Por. I. König, *Aus der Zeit Theoderichs der Grossen. Einleitung, Texte, Übersetzung und Kommentar einer anonymen Quelle*, Darmstadt 1997.

²⁵ Konsul w 490 roku, „magister officium” w 493 roku, w latach 492–494 wysłannik królewski do Konstantynopola. Por. Anon. Vales. 12. 57; *Prosopography of the Later Roman Empire* [dalej: PLRE] II, 454.

²⁶ Anon. Vales. 12. 56: „Et moritur Constantinopolim Zenon imperator et factus est imperator Anastasius. Theodericus enim, qui in legationem direxerat Faustum Nigrum ad Zenonem, at ubi cognita morte eius antequam legatio reverteretur, ut ingressus est Ravennam et occidit Odoacrem, Gothi sibi confirmaverunt Theodericum regem non expectans iussionem novi principis”

²⁷ Czyli dzisiejszego Belgradu. Por. Jordanes, *Getica* 282: „Wdarłszy się do grodu Singidunum, który mieli w swoich rękach Sarmatowie, nie przekazuje go Rzymianom, lecz poddaje swojej zwierzchności”; Paweł Diakon HR XV, 12; M. Vitiello, *Momenti di Roma ostrogota...*, dz. cyt., s. 56.

i pozwolił mu się koronować. To rzeczywiście nastąpi w 497 roku, za sprawą tego samego Festusa, który okazał się skuteczny już w roku 490/491.

Claire Sotinel przypuszcza, że Festus mógł być równocześnie wysłannikiem papieża, chociaż wiadomo, że w imieniu papieża pojechali do cesarza dwaj biskupi: Kreskoniusz i Germanus²⁸. Anonim pisze, że Teoderyk pogodził się z cesarzem w sprawie wcześniejszej uzurpacji królestwa i ten oddał to, co Odoaker wysłał do Konstantynopola. Pisze tak: „Facta pace cum Anastasio imperatore per Festum de praesumptione regni, et omnia ornamenta palatii, quae Odoacer Constantinopolim transmiserat, remittit²⁹”

Kontakty cesarza z Teoderykiem zaogniły się, gdy król w 504 roku wysłał wojska do Ilirii, by odeprzeć inwazję Gepidów, którzy zapuścili się aż po Sirmium w Panonii. Jordanes pisze:

Swojego towarzysza imieniem Pitza, powołanego do grona naczelników szczepu, wyprawiał [Teoderyk] na podbój grodu Sirmińskiego. Pitza wywiązał się z zadania, przepędzając króla Thrasaryka, syna Thrafstili, a jego matkę biorąc do niewoli. Stąd ruszył przeciw Sabinianowi, naczelnikowi żołnierzy w Ilirii, który sposobił się do rozprawy z Mundonem. Pośpieszywszy na odsiecz Mundonowi z wojskiem w sile dwóch tysięcy pieszych i pięćset konnych, pod grodem Margus Płaski, położonym między rzekami Danubius i Margus, Pitza rozbił w perzynę korpus iliryjski. [301] [...] Nadciągając w porę Pitza wyrwał go [sc. Mundona] z rąk wroga i przepojonego wdzięcznością podporządkował swojemu królowi Teodorykowi³⁰.

Misją główną Pitzy, należącego – jak by można dziś powiedzieć – do sztabu generalnego Teoderyka³¹, było odparcie Gepidów. Wdanie się w bitwę z wojskami cesarza pod wodzą Sabiniana było zbędnym zaczepianiem cesarza, choć chodziło o braterską pomoc dla Mundona (potomka dawnych Hunów)³², którego chciały pojmać wojska cesarskie.

²⁸ Por. C. Sotinel, *Rome et l'Italie de la fin de l'Empire au Royaume Gothique*, [w:] *Histoire de Christianisme* 3 (1988), 288. List papieża do cesarza zob. w: A. Thiel, *Epistolae Romanorum pontificum genuinae et quae ad eos scriptae sunt*, t. 1, Brunsberg 1868, s. 618; Libellus, *Collectio Avellana* 102, 1, „Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum” 35 [dalej: CSEL].

²⁹ Anon. Vales. 12. 64.

³⁰ Jordanes, *Getica* 300–301: „Pitzamum quoque suum comitem et inter primos electum ad obtinendam Sirmiensem dirigit civitatem. quam ille expulso rege eius Trasarico, filio Trapstilae, retenta eius matre obtinuit. inde contra Savinianum Illyricum mag. mil., qui tunc cum Mundone paraverat conflictum, ad civitatem cognomine Margo planum, quae inter Danubium Margumque fluminibus adiacebat, cum duobus milibus ergo peditum, equitibus quingentis in Mundonis solacia veniens Illyricianum exercitum demolivit. [301] [...] hunc ergo pene desperatum et iam de traditione sua deliberantem Petza subveniens e manibus Saviniani eripuit, suoque regi Theodorico cum gratiarum actione fecit subiectum”

³¹ Por. PLRE II, 886.

³² Por. PLRE II, 767–768; J. Prostko-Prostyński, *Utraeque res publicae*, dz. cyt., s. 225–233.

Sytuacja stała się tak poważna, że Teoderyk nie był w stanie udzielić zięciowi Alarykowi II pomocy w wojnie z Frankami i ten zginął w połowie roku 507 w bitwie pod Vouillé, niedaleko Poitiers³³. Król bowiem obawiał się opuścić Italię ze względu na możliwą zbrojną reakcję cesarza na zaczepkę w Ilirii. Sabinian zaś był konsulem w roku 505, zaraz potem został *magister militum* i dowodził w Ilirii. Przegrana bitwa z wojskiem Pitzy miała prawdopodobnie miejsce już w roku 506³⁴, skoro Teoderyk już w 507 obawiał się – słusznie zresztą – zbrojnej odpowiedzi cesarza. Przeczekawszy rok, Teoderyk pomścił Alaryka na Frankach. Kasjodor w swojej *Kronice* zapisał, że w tym właśnie roku, za konsulatu Wenancjusza i Celera, Teoderyk wysłał wojska przeciwko Frankom do Galii, odbił ją i przyłączył do swego *dominium*, zostawszy królem także Wizygotów³⁵. To o tej wyprawie zapewne pisze Jordanes, korzystający przeciw z Kasjodora, zaraz po relacji z wyprawy Pitzy do Ilirii: „Nie mniejszy sukces odniósł w Galii za pośrednictwem swego towarzysza Ibby, który w bitwie położył trupem ponad trzydzieści tysięcy Franków”³⁶.

Z tych samych czasów pochodzi list Teoderyka do cesarza, pierwszy w zbiorze Kasjodora. Król pisze w nim, że bardzo mu zależy na pokoju i zgodzie z cesarzem. Nie szczędzi też komplementów, takich jak na przykład: „Jesteście najwspanialszą ozdobą wszystkich królestw”³⁷. Chce być naśladowcą cesarza, chce kochać Senat. Jest nadzwyczaj grzeczny, gdyż wie, że cesarz przestaje być mu przyjacielem. Pyta patetycznie, podkreślając swoje zasługi w naśladowaniu cesarza: „Jak możecie oddzielić od wspaniałości pokoju tego, który nie oddala się od waszego postępowania”³⁸. Przyczynę podziałów upatruje Teoderyk w nieporozumieniu spowodowanym przez nieprzewidywalne czynniki. Wysyła więc z listem dwóch posłów, którzy

³³ Por. Grzegorz z Tours, *Historia Francorum* II, 37 [dalej: HF]; *Gregorii episcopi Turonensis historiarum libri X*, MGH SRM, I, 1, wyd. 2, fasc. 1–2, ed. B. Krusch, Hannover 1937–1942, fasc. 3, ed. B. Krusch, W. Levison, W. Holtzmann, Hannover 1951; wyd. polskie: *Historie (Historia Franków)*, tłum. K. Liman, T. Richter, Tyniec Kraków 2002; Paweł Diakon, HR XVI, 10.

³⁴ Por. PLRE II, 967 podaje rok 508.

³⁵ Kasjodor, *Chronicon* rok 508, MGH AA XI, 160: „His cons. contra Francos a domno nostro destinatur exercitus, qui Gallias Francorum depraedatione confusas victis hostibus ac fugatis suo adquisivit imperio”

³⁶ Jordanes, *Getica* 302.

³⁷ Teoderyk, *List do cesarza Anastazego*, *Varia* I, 1, 2: „vos enim estis regnorum omnium pulcherrimum decus” (Kasjodor, *Epistulae Theodericianae variae*, MGH AA XII, ed. T. Mommsen, Berolini 1894.)

³⁸ *Variae* I, 1, 3: „quomodo potestis ab Augusta pace dividere, quem non optatis a vestris moribus discrepare?”

mieli wszystko wyjaśnić. Nazwanie „drobnym nieporozumieniem” wyprawy w Ilirii i rozbitcie wojsk Sabiniana przez Gotów jest raczej „kłamstwem dyplomatycznym” niż wyrazem pacyfistycznych intencji króla, który nie miał najmniejszej chęci wchodzić w konflikt z cesarzem³⁹. Ponadto wiemy, że w 508 roku cesarz wyprawił na Italię⁴⁰ sto okrętów wojennych z 8 tys. żołnierzy oraz na złość Teoderykowi mianował Chlodwiga honorowym konsulem⁴¹. Pewnie mu to przypomniało, że on sam zaczynał karierę od zostania konsulem z nominacji Zenona w roku 484⁴².

Była jeszcze jedna okoliczność, wiążąca się ze schizmą laurencjańską⁴³, która mogła wywołać złość cesarza na Teoderyka.

Powstała ona, gdy w 498 roku w tym samym dniu wybrano na biskupa Rzymu Symmachusa i Wawrzyńca. Zdaniem Teodora Lektora do schizmy doprowadził Festus, który wcześniej posłował do Konstantynopola, wysłany tam przez Teoderyka, i który chciał pośredniczyć między papieżem Anastazym II a cesarzem Anastazjuszem⁴⁴, by skłonić tego pierwszego do podpisania *Henotikon*⁴⁵. Gdy papież zmarł, starał się, by jego następcą został ktoś podobnie skłonny do kompromisu z cesarzem. Los padł na Wawrzyńca⁴⁶. Obaj konkurenci udali się do Rawenny – zdaniem *Liber*

³⁹ Teresa Sardella datuje list i poselstwo na 506 rok: *Società, Chiesa e Stato nell'età di Teodorico Papa Simmaco e lo scisma laurenziano*, Messina 1996, s. 37.

⁴⁰ Por. Marcellinus Comes, *Chronicon* A.D. 508, MGH AA XI, 97, ed. T. Mommsen, Berolini 1894; J. Prostko-Prostyński, *Utraeque res publicae*, dz. cyt., s. 238.

⁴¹ Por. Grzegorz z Tours, HF II, 38. Był mianowany konsulem tylko na rok 508, zostały mu przesłane także insygnia władzy królewskiej: diadem, chlamida i tunika, co miało dać Teoderykowi do zrozumienia, że władza Chlodwiga jest równorzędna Teoderykowi. Por. J. Strzelczyk, *Goci...*, dz. cyt., s. 141–142.

⁴² Teoderyk był konsulem zwyczajnym, czyli ważniejszym od honorowego.

⁴³ Por. M. Ożóg, *Teoderyk Wielki a schizma laurencjańska*, [w:] *Kościół starożytny – Królestwo Chrystusa i instytucja*, Lublin 2010, s. 191–199.

⁴⁴ Anastazy i Anastazjusz to dwie formy tego samego imienia. Aby uniknąć nieporozumień, pierwszą z nich odnosimy do papieża, drugą zaś do cesarza.

⁴⁵ W 484 roku rozpoczęła się tak zwana schizma akacjańska trwająca do roku 519. Chodziło o przyjęcie ustaleń Soboru Chalcedońskiego. Cesarzowi Zenonowi wydało się stosowne ułożenie kompromisowej formuły, mającej pogodzić zwolenników mówienia o dwóch naturach i o jednej naturze Chrystusa. Był to tak zwany *Henotikon*, o którego uznanie zabiegał. Por. Ewagriusz Scholastyk, HE III, 12–13, [w:] *Historia Kościoła*, tłum. S. Kazikowski, Warszawa 1990.

⁴⁶ Por. Teodor Lektor, *Historia Tripartita* II, 17, PG 86, 192–193 [dalej: HE]; *Griechische Christliche Schriftsteller* 54, s. 131 [dalej: GCS].

Pontificalis sami tak postanowili, natomiast *Fragmentum Laurentianum*⁴⁷ podaje, że zostali wezwani, a na miejscu Symmach otrzymał dużo pieniędzy⁴⁸.

Jeśli przyjmie się, że powodem schizmy były różnice między duchowieństwem Rzymu i senatorami co do kontaktów z Konstantynopolem, powód poparcia Symmach przez króla przedstawia się jasno: Teoderyk nie miał żadnego interesu w zakończeniu schizmy akacjańskiej. Jego działanie było przebiegłe i pewnie nie sprawiło radości cesarzowi Anastazjuszowi. Teoderyk bowiem wysłał do niego Festusa i prawdopodobnie ten ostatni nie *sua sponte* zwodził cesarza wizją religijnego pojednania z papieżem. Miał być skuteczny w uzyskaniu korony od cesarza i rzeczywiście skuteczny się okazał. Kiedy jednak Teoderyk osiągnął swój cel, czyli koronę, wołał szukać pretekstów do poparcia Symmach, który wydawał się bardziej nieustępliwy względem Konstantynopola.

Schizma nie zakończyła się na tym, gdyż aż do 507 roku istniała w Rzymie dwuwładza.

Otóż być może jeszcze przed listem z 11 marca 507 roku, to znaczy sprzed ostatecznego przyznania przez Teoderyka racji Symmachowi, powstał list, jaki papież wysłał do cesarza Anastazjusza, i nie jest to bynajmniej list łagodny czy dyplomatyczny⁴⁹. Krótko mówiąc, Symmach zarzuca mu herezję, czyli popieranie Akacjusza, przedkładanie Piotra z Aleksandrii nad Piotra Apostoła i wywyższanie się nad autorytet pontyfikalny, jakby zapomniał o tym, że jest władcą tylko *rerum humanarum*⁵⁰. Nie sądzę, by cesarz odpowiedzialnością za ten list obciążał Teoderyka, ale zapewne stanowił on jeden z punktów spornych, gdy Symmach otrzymał poparcie króla.

Czyżby można było przyjąć zatem, że Teoderyk rozwiązał sprawę schizmy tak, jak rozwiązał, na złość cesarzowi? A może wybrał akurat jego,

⁴⁷ Por. *Fragmentum Laurentianum*, ed. T. Mommsen, MGH *Gesta Pontificum Romanorum*, Berolini 1898, IX–XI.

⁴⁸ „*Fragmentum Laurentianum: Tunc coguntur utrique, Symmachus scilicet et Laurentius, regium subituri iudicium petere comitatum. Ibi Symmachus multis pecuniis optinet; Laurentius ad gubernandam ecclesiam Nuceriam Campaniae civitatem plurimis coactus minis promissionibusque dirigitur*”

⁴⁹ Por. Symmach, *List 10*, zwany *Apologeticus Symmachi episcopi Romani adversus Anastasium imperatorem*, A. Thiel 700–708; datuje na czas po roku 506. Por. Teresa Serdella, *Società, Chiesa e Stato nell'età di Teodorico*, s. 117n. Autorka dyskutuje wszelkie możliwe datowania tego listu u różnych autorów.

⁵⁰ P. Jaffe 761 datuje list ostrożnie na lata 506–512. (*Regesta Pontificum Romanorum ab condita Ecclesia ad annum post Christum natum MCXCVIII*, ed. P. Jaffé, ed. Secunda ausp. G. Wattenbach, curaverunt S. Loewenfeld, F. Kaltenbrunner, P. Ewald, Lipsiae 1885).

a odrzucił Wawrzyńca popieranego przez stronników Bizancjum, by nie dać się otoczyć ze wszystkich stron? Rozpadała się jego koalicja ariańska skonstruowana na koligacjach, Chlodwig rósł w siłę, Wizygoci padli i stracili na znaczeniu, choć Teoderyk został ich królem. Stosunki z Wandalami się popsuły, nieszczęsna ekspedycja wojskowa generała Pitzzy w Ilirii zniszczyła dotychczasowe stosunki z cesarzem, więc co mu pozostało? Przynajmniej zapewnił sobie poparcie papieża, którego słusznie nie podejrzewał, że się sprzymierzy z cesarzem. Szybko jednak miało się okazać, że poparcie cesarza jest przydatne i nie pozostało mu nic innego, jak uprzejmie prosić o wznowienie przyjaznych stosunków, co też uczynił wspomnianym listem. Jego atutem była siła: zjednoczył pod swoim berłem Ostrogotów i Wizygotów, z Burgundami żył w pokoju, papieża miał po swojej stronie.

W nową fazę kontakty Italii z cesarzem weszły wraz z wyborem papieża Hormizdasa w roku 514. Rok później miała miejsce na Wschodzie druga już rewolta generała Witaliana, z pochodzenia Scyty lub Huna⁵¹, datowana na 513 rok. Witalian walczył o władzę⁵², ale przy okazji posługiwał się argumentami antymonofizyckimi. Gdyby mu zależało tylko na pojednaniu z Rzymem, tej drugiej rewolty by nie było, gdyż papież został już zaproszony przez cesarza na synod listami z grudnia 514 oraz stycznia 515 roku⁵³. Z *Historii* Ewagriusza wiemy, że ludność Bizancjum wcale nie była przekonana do monofizytyzmu, gdyż próba modyfikacji przez cesarza wezwania „Święty Boże, święty mocny, święty a nieśmiertelny” przez dodanie słów „któryś za nas został ukrzyżowany”, spowodowała zamieszki uliczne i Anastazjusz musiał się czym prędzej wycofywać⁵⁴. Witalian mógł więc liczyć na poparcie dla haseł religijnych wymierzonych w cesarza. Cesarz zaprosił papieża na synod, choć sam był przekonany przeciwnikiem Chalcedonu i promował *Henotikon*, gdzie tylko mógł. Być może miał nadzieję, że ukłon w stronę zwolenników Soboru Chalcedońskiego i pojednania z Rzymem zapewni mu przewagę nad Witalianem, a przynajmniej wytrąci z ręki

⁵¹ Por. P. Amory, *People and identity in Ostrogothic Italy*, 489–555, Cambridge 2003, s. 435.

⁵² Por. Ewagriusz Scholastyk, HE III, 43.

⁵³ Por. Coll. Avellana 109 i 107 (kolejność napisania odwrotna niż kolejność doręczenia).

⁵⁴ Por. Ewagriusz Scholastyk, HE III, 44.

przeciwnika argument o nieortodoksyjności cesarza. Szybko się jednak okazało, że chodzi o władzę, a nie o ortodoksję⁵⁵.

Wspomniałam już, że papież otrzymał dwa zaproszenia na synod i być może to sprowokowało go do udania się do Rawenny, aby skonsultować się z królem Teoderykiem. Oficjalne zaproszenie, napisane 28 grudnia 514 roku, zostało doręczone 14 maja 515 roku, a nieoficjalne datowane jest na 12 stycznia 515 roku i dotarło do adresata 28 marca⁵⁶. W oficjalnym liście cesarz pisze, że w Scytii pojawiły się wątpliwości dotyczące ortodoksji i dlatego łaskawie zaprasza na synod do Heraklei, niedaleko Konstantynopola⁵⁷, aby przedyskutować kwestie wiary i rozgłosić to po całym świecie, by więcej nie było wątpliwości i niezgody. Zaproszenie dotyczy samego papieża, jak i takich kapłanów, którzy byliby wykształceni w kwestiach wiary i których zechciałby ze sobą zabrać. Sobór miałby się rozpocząć 1 lipca, czyli od daty doręczenia zaproszenia (14 maja) czasu nie było zbyt wiele⁵⁸.

Trudno uwierzyć, by opóźnienie tego listu było przypadkowe. Listy cesarza nie szły zwykłą pocztą. Raczej wygląda na to, że cesarzowi zależało, by wszyscy wiedzieli o zwołanym soborze i zaproszeniu na niego papieża, a nawet, by sam papież dowiedział się o tym zaproszeniu wcześniej, nim ono dojdzie. Posłańcy z listem wyjątkowo się więc nie spieszyli.

Wcześniej dotarł list późniejszy, dłuższy i bardziej szczegółowy, jakby prywatny. Cesarz nawiązuje w nim do Piotra apostoła jako gwaranta jedności Kościoła, prosi papieża o mediację w sprawie, która wzięła początek

⁵⁵ O sprawie zwołania tego synodu zob. J. Wojda, *Communion et foi: les trois premiers voyages des papes de Rome à Constantinople (484–555)*. Étude historique et théologique, Siedlce 2006, s. 68n.

⁵⁶ Por. Coll. Avellana 109 i 107.

⁵⁷ Por. I. Spiegel, *Die Synode von Heraclea 515*, „*Annuaire Historiae Conciliorum*”, R. 12, 1980, s. 48–61.

⁵⁸ „Anastasius «Augustus» Hormisdæ papæ. Omnibus negotiis divinæ res præponendæ sunt; Deo etenim omnipotente propitio rem publicam et conservandam et meliorandam esse confidimus. Quia igitur dubitationes quaedam de orthodoxa religione in Scythiæ partibus videntur esse commotæ, id specialiter clementiæ nostræ placuit, ut venerabilis synodus in Heracleotana civitate provinciæ Europæ celebretur, quatenus concordantibus animis et omni veritate discussa vera fides nostra orbi terrarum omni manifestius innotescat, ut deinceps nulla possit esse dubitatio vel discordia. Quapropter sanctitas tua cum quibus sibi placuerit reverentissimis episcopis, quos de ecclesiis sub sui sacerdotii cura constitutis idoneos et instructos erga orthodoxam religionem esse probaverit, ad prædictam Heracleotanam civitatem intra diem Kalendarum Iuliarum venire dignetur. Data V. Kal. Ian. Constantinopoli. Senatore v.c. cons. «28. Dec. 514» Accepta prid. Idus Maias Florentio v.c. cons. «14. May. 515» (Coll. Avellana 109)” Tekst za: *Latin imperial laws and letters (A.D. 306–565) not included in the Codes and Novels of Theodosius and Justinianus*, compiled by Ingo G. Maier, Internet Publication Vermont 3133 Melbourne (Australia), Third edition – 7 October 2010, s. 126.

w Scytii, bez precyzowania, o co chodzi. Przyznaje jedynie, że z tego powodu powziął zamiar zwołania soboru. Mediacja papieska miałyby służyć temu, by „po usunięciu spraw spornych odbudować jedność świętego Kościoła” Nie zaprasza jednak papieża do udziału w synodzie, nie prosi nawet o wysłanie legatów, a tylko o modlitwy i częste listy⁵⁹. Wychwala go, grzecznie pisząc, że krążą pochlebne opinie o jego łagodności.

Hormizdas zapewne nie miał złudzeń co do szczerości zapewnień dotyczących troski o jedność Kościoła. Zdając sobie sprawę z faktu, że cesarz co prawda zwołał synod, ale wcale go nie chce, gdyż jego zmartwieniem jest teraz Witalian, postanowił skonsultować się z Teoderykiem, i to nie tylko korespondencyjnie. Nie chodziło bowiem jedynie o sprawę natury religijnej, o możliwość zakończenia schizmy i stosowność jego osobistego wybrania się na synod. Było to wykluczone ze względu na praktyczne odwołanie zaproszenia w liście z 12 stycznia. Pozostało więc wysłanie posłów z całą świadomością, że znajdą się w sytuacji delikatnej, w której argumenty religijne będą się łączyć z wyborem politycznym, zajęciem stanowiska w walce o władzę między Anastazym a zbuntowanym Witalianem.

Posłowie, wyznaczeni przez papieża i króla, w Konstantynopolu zostali potraktowani bardzo źle⁶⁰. Mieli instrukcje bardzo precyzyjne⁶¹. Przede wszystkim zakaz spoufalania się z kimkolwiek, uczestniczenia w ucztach oraz przyjmowania podarunków, nawet żywności. Mieli czekać na au-

⁵⁹ „Victor Anastasius Pius Felix Inclitus Triumphator semper Augustus Hormisdas sanctissimo ac religioso archiepiscopo et patriarchae. Beatitudini vestrae non putamus ignotum, quod pro temporis qualitate loquendum atque tacendum etiam divinae scripturae provida est ammonitione dispositum. Exactum proinde silentii tempus incitamenta nobis loquendi concessit atque ideo oportunitate esse perspeximus, quae apud nos sub religionis specie commoventur, auditui vestro committere. Ante hoc siquidem duritia eorum, quibus episcopatus, quem nunc geritis, erat sollicitudo commissa, temperare nos a transmittendis faciebat epistolis; nunc autem currens de vobis suavis opinio ad memoriam nostram bonitatem paternae affectionis adduxit, ut illa requiramus, quae Deus et Salvator noster sanctos apostolos divino sermone docuit ac maxime beatum Petrum, in quo fortitudinem ecclesiae suae constituit. His igitur praefatis initiis hortamur, ut ad ea, quae de Scythiae partibus mota sunt, unde et concilium fieri convenire perspeximus, mediatorem se apostolatus vester faciat, ut contentionibus amputatis unitas sanctae restituatur ecclesiae. Nobis autem omnia optata praestantur, si orationibus vestris et frequenti paginarum allocutione nostri memores fueritis. Data pridie Idus Ian. Constantinopoli «12 Ian.515» Et accepta Anthemio et Florentio vv. cc. cons. V. Kal. April. per Patricium. «28 Mar.515», (Coll. Avell. 107)” Tekst za: *Latin imperial laws and letters...*, dz. cyt., s. 126.

⁶⁰ Por. *Liber Pontificalis* 54, s. 3–4 [dalej: LP]; *Liber Pontificalis*, pars 1, ed. T. Mommsen, MGH IV, Berolini 1897.

⁶¹ *Patrologia Latina* 63, s. 374–379 [dalej: PL].

diencję u cesarza w wyznaczonej przez niego kwaterze, nie mogli nikomu przekazywać żadnych listów. Jakichś katolików, którzy chcieliby się z nimi spotkać, mogą przyjąć, ale dopiero po audiencji i z wielką ostrożnością, „eos sub omni cautela suscipite”. Spotkawszy cesarza, mają go przywitać grzecznie i przekazać listy. Nie wolno im wdawać się w dyskusje na ich temat, lecz mają odczekać, aż zostaną one przeczytane. Gdyby cesarz mówił, że przecież zaprosił papieża na synod, by rozwiązać wszelkie wątpliwości, mieli powiedzieć, że to bardzo dobrze, ale dla jedności Kościoła powinni przede wszystkim zachowywać to, co zachowywali Marcjan i Leon (375), czyli postanowienia Soboru Chalcedońskiego, oraz listy Leona przeciwko Nestoriuszowi, Eutychesowi i Dioskurowi. Jeśliby powiedział, że zachowuje, to mają okazać radość i ucałować pierś cesarską. Następnie mają nakłaniać cesarza do wyrażenia na piśmie, skierowanym oficjalnie do wszystkich biskupów, swojej woli jedności z Rzymem. Oprócz uznania Chalcedonu i listów Leona powinien też odżegnać się od Tymoteusza Elura, Piotrow: Aleksandryjskiego i Antiocheńskiego, Akacjusza oraz tych, którzy zostali zesłani z przyczyn religijnych, poddać pod osąd Stolicy Apostolskiej.

Cesarz wyrzucił legatów i spotkała go za to słuszna kara boska. Umarł, a jego następcą został Justyn, który miał całkiem inne podejście do konfliktu z Zachodem. Już pięć dni po objęciu władzy, 15 sierpnia 518 roku, zarządził specjalne nabożeństwo, w czasie którego uroczyście uznano Sobór Chalcedoński i wpisano na powrót do dyptychów liturgicznych imiona Leona, Eufemiusza oraz Macedoniusza skazanych na wygnanie przez monofizytów⁶². To nie było dziełem Teoderyka, interesujące jednak jest, dlaczego autor *Liber Pontificalis* chciał przypisać mu choć małą zasługę w postaci porady udzielonej papieżowi w sprawie poselstwa do Konstantynopola.

Schizma akacjańska została zakończona, a cesarz Justyn skierował swą uwagę na arian. *Liber Pontificalis* podaje, że „Justyn, człowiek religijny, z gorącej miłości do religii chrześcijańskiej chciał wyeliminować heretyków. Z największą gorliwością postanowił, żeby kościoły arian przeznaczyć dla katolików”⁶³. W tej sytuacji Teoderyk zaprosił papieża Jana do Rawenny i prosił go, by pojechał do Konstantynopola oraz uzyskał od cesarza zmianę tej decyzji.

⁶² Por. J. Wojda, *Communion et foi...*, dz. cyt., s. 84.

⁶³ LP 55, 1.

Anonymus Valesianus podaje inne okoliczności:

Ufny we własne siły wierzył, że cesarz Justyn zaczyna się go bać; zaprosił więc do Rawenny papieża Jana i tak przemówił do niego: „udaj się do Konstantynopola do cesarza Justyna i powiedz mu między innymi, ażeby heretyków, którzy się nawrócili, nie utrzymywał w wierze katolickiej” [89]. Jemu papież tak odpowiedział: „Królu, uczyni od razu to, co zamierzasz uczynić: oto stoję przed tobą. Co do mnie, to nie obiecuję ci spełnić twego żądania i nie mam zamiaru powiedzieć mu tego. Albowiem co się tyczy innych spraw, jakie mi powierzyłeś, to z wolą boską będę mógł je u niego załatwić⁶⁴.

Dlaczego cesarz Justyn miałby się bać Teoderyka?

Liber Pontificalis konsekwentnie pisze o zwrocie kościołów jako żądaniu Teoderyka, a Anonim równie konsekwentnie pisze, że cesarz obiecał spełnić wszystkie prośby posłów królewskich „z wyjątkiem żądania dotyczącego nawróconych heretyków: ci, którzy przyjęli wiarę katolicką, nie mogą być w żaden sposób przywróceniu arianom⁶⁵.

Z obu *epitomai* pierwszego wydania *Liber Pontificalis* wynika, że Teoderyk został usatysfakcjonowany w tym, co dotyczy zwrotu budynków, z tekstu Anonima zaś, że odmówiono mu spełnienia żądania oddania „dusz” Jeśli tak było, mogłoby to ułatwić zrozumienie następnego punktu *Liber Pontificalis* oraz dalszych działań Teoderyka według Anonima. Teoderyk nie był zadowolony. Po powrocie Jana z Konstantynopola aresztował go razem ze świtą, w więzieniu papież zmarł. Król postanowił też zemstę na katolikach:

Oto w dniu 26 sierpnia, w środę, za konsulatu Olibriusza, scholastyk Symmachus, Żyd, na rozkaz – już nie króla, lecz tyrana – zarządził, ażeby w najbliższą niedzielę arianie zajęli świątynie katolickie. Lecz ten, który nie dopuszcza, ażeby wierni jego wyznawcy byli gnębieni przez innowierców, wydał na niego wyrok taki, jak i na Ariusza, twórcę jego religii: zachorował na rozstrój żołądka i po trzech dniach takiej choroby rozstał się z władzą i z życiem w tym samym dniu, kiedy cieszył się, że zajmują kościoły⁶⁶.

⁶⁴ Anon. Vales. 15. 88–89: „Item credens quod eum pertimesceret Iustinus imperator, mittens et evocans Ravennam Iohannem, sedis apostolicae praesulem, et dicit ad eum: «Ambula Constantinopolim ad iustinum imperatorem ed dic ei inter alia ut reconciliatos in catholica restituat religione» [89] Cui papa Iohannes ita respondit: «Quod facturum es, rex, fac citius: ecce in conspectu tuo adsto: hoc tibi ego non promitto me facturum, nec illi dicturus sum. Nam in aliis causis, quibus mihi iniunxeris obtinere ab eodem, annuente Deo, potero».

⁶⁵ Anon. Vales. 15, 91: „omnia repromisit facturum praeter reconciliatos, qui se fidei catholicae dederunt, Arrianis restitui nullatenus posse”

⁶⁶ Anon. Vales. 16. 94–95: „Igitur Symmachus scholasticus Iudaeus, iubente non rege sed tyranno, dictavit praecepta di quarta feria, septimo kalend. septembr., indictione quarta, Olybrio consule, ut die dominico adveniente Arriani basilicas catholicas invaderent. [95] Sed qui non patitur fideles cultores suos ab alienigenis opprimi, mox intulit in eum sententiam Arrii auctoris religionis eius: fluxum ventris incurrit et dum intra triduum evacuatus fuisset, eodem die, quo se gaudebat ecclesias invadere, simul regnum et animam amisit”

Rozczarowany wyrokiem cesarza, który zgodził się oddać budynki, ale ludziom nie pozwalał wrócić do arianizmu, postanowił pokazać, jak to wygląda z jego strony. Można by powiedzieć, że zarządził akcję odwetową. Anonim czyni wyraźną aluzję do okoliczności śmierci Ariusza, który umarł na nagły rozstrój żołądka w dniu, w którym miał być uroczyste wprowadzony do kościoła w Konstantynopolu na polecenie cesarza Konstantyna⁶⁷.

Jak można zauważyć, kontakty cesarzy Wschodu z Teoderykiem były bardzo zmienne.

The Byzantine emperors' stand towards the rule of Theodoric the Great in the West

Summary

The aim of the present article is the present the Byzantine emperors' stand towards the rule of Theodoric the Great in the West. Those contacts depended on the situation in Italy and Byzantium at that time. The Theodoric's actions connected with holding the official power over Italy and obtaining the crown were related to adhering to a certain policy towards Zeno and Anastasius. Next, the contacts of the emperor with Theodoric exacerbated when the king sent the army to Illyria in 504. Several years later, the Goth in a letter to Anastasium wrote that he cared very much about peace and agreement with the emperor. What also play a significant role here was the Laurentian schism and the Acacian schism (if the then religious situation is taken into consideration). Along with the election of Pope Hormisdas in 514, and then with the new emperor Justin, the contacts of Italy with the emperor entered a new phase.

⁶⁷ Por. Teodoret z Cyru, *Historia Ecclesiastica* I, 14 (Theodoret, *Kirchengeschichte*, wyd. L. Parmentier, Leipzig 1911, reedycja z poprawkami F. Scheidweilera, Berlin 1954; *Histoire ecclésiastique*, t. 1, Liv. 1–2, SCh 501, Paris 2006); Sokrates, *Kirchengeschichte*, wyd. G. Ch. Hansen, ze wstępem M. Sirinjan, GCS, Berlin 1995, wyd. polskie: Sokrates Scholastyk, *Historia Kościoła*, tłum. S. J. Kazikowski, Warszawa 1986.